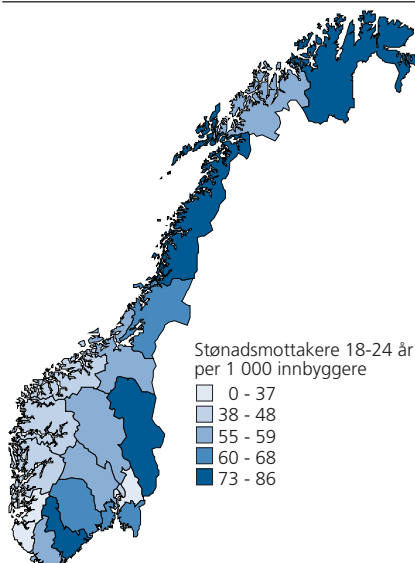

Flest sosialhjelpsmottakere i Nord-Norge

I 2008 mottok 2,3 prosent av Norges befolkning sosialhjelp. Rundt halvparten av fylkene opplevde at stadig flere personer søkte og fikk sosialhjelp da ledigheten økte høsten 2008. Størst var økningen i stønadstilfeller i Hordaland, med mer enn 4 prosent. Høyest gjennomsnittlig utbetaling gikk til mottakere i Oslo, i underkant av 50 000 kroner per år. Lavest var beløpet i Nord-Trøndelag, 25 000 kroner.

Unni B. Grebstad og
Sigrid Holm

Figur 1. Andel sosialhjelpsmottakere (per 1 000 innbyggere) i alderen 18-24 år, etter fylke. 2008

Kilde: Sosialhjelpsstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

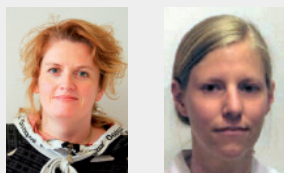
Sosialhjelpsmottakere er stort sett unge sammenlignet med befolkningen ellers. En studie ved forskningsinstituttet Fafo (Dølvik mfl. 2008) viser at gjennomsnittsalderen for sosialhjelpsmottakere er 37 år, mot 43 år i befolkningen for øvrig. Hvor bor de yngste sosialhjelpsmottakerne? Er det noen fylker som har flere enn andre om vi ser på aldersgruppen 18-24 år? Finnmark, Nordland, Aust-Agder og Hedmark har flest mottakere per 1 000 innbyggere i denne aldersgruppen (se figur 1).

Sosialhjelpen flater ut, men varierer regionalt

Sosialhjelp er ofte diskutert i offentligheten, og tema knyttes ofte til hvordan sosialhjelpen kan utmåles mest mulig rettferdig. Utmålingen har gjennom historien alltid vært et kommunalt ansvar. I 2001 ble statlige veiledende satser innført som et ledd i å standardisere de viktigste utgiftsbehovene til sosialhjelpsmottakere og for å motvirke urimelige forskjeller i utbetalingene.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at de aller fleste fylkene i stor grad dekker utgiftspostene mat/drikke, klær/sko, husholdningsartikler, reiseutgifter, TV-lisens/avis/telefon, fritidsaktiviteter som inngår i de statlige veiledende satsene for enslige mottakere uten barn (kvalitetsindikator i KOSTRA).

Bruken av sosialhjelp gikk ned i perioden 1994-2007 (Statistisk sentralbyrå 2009a) men i 2008 stabiliserte sosialhjelpstallene seg. I alt 2,3 prosent av befolkningen mottok sosialhjelp i 2008, samme andel som året før. Sosialhjelpsutviklingen er ofte knyttet til hvordan arbeidsmarkedet utvikler seg. Arbeidsledigheten begynte å øke i 2008 (Statistisk sentralbyrå 2009b), og dette har sannsynligvis også påvirket sosialhjelpstallene.

Unni B. Grebstad (t.v.) er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for levekårsstatistikk. (unni.grebstad@ssb.no)

Sigrid Holm er sosiolog og rådgiver i analyseavdelingen til Vox (nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk). Inntil nylig jobbet hun i Statistisk sentralbyrå. (sigrid.holm@vox.no)

Ved tap av inntekt

I Norge er det først og fremst **den statlige folketrygden** som skal sikre folk mot tap av inntekt. Trygdrettigheter er universelle, under forutsetning av medlemskap i folketrygden. For enkelte ytelser kreves det at man har vært medlem en viss tid.

Den kommunale sosialhjelpen (økonomisk stønad) skal sikre at alle har nok midler til livsopphold. Før du kan få sosialhjelp må alle andre muligheter til selvforsørgelse være vurdert (lønnsinntekter, trygderettigheter, studielån, bruk av formue og reduksjon av utgifter). Økonomisk stønad er ment å være midlertidig og skal bidra til at mottakerne blir økonomisk selvhjulpne. Utmåling av sosialhjelp, samt vurdering av annen hjelp og oppfølging, skal vurderes individuelt og skjønnsmessig ut fra mottakernes behov.

Antall sosialhjelpsmottakere lå på omtrent samme nivå i 2008 som i 2007, med i overkant av 109 300 (se figur 2). Utbetalingene for sosialhjelp var i 2008 totalt på noe over 4,3 milliarder kroner, og de gikk ned med 1,5 prosent målt i faste priser fra 2007. De siste ti årene har beløpet variert mellom 4,3 og 5,2 milliarder, med unntak av de spesielle årene 2003 og 2004, da introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere (først og fremst de med asylstatus og overføringsflyktninger) i stor grad ble rapportert inn sammen med sosialhjelpstallene. De årlige utbetalingene per stønadstilfelle (se tekstboks) lå i snitt på rundt 37 400 kroner i 2008, omtrent 550 kroner lavere enn i 2007.

Gjennomsnittlig utbetalt stønad ser også ut til å være påvirket av kommune-størrelse. I kommuner med færre enn 4 999 innbyggere blir det betalt ut 555 kroner i snitt per innbygger. I kommuner med 50 000 eller flere innbyggere er stønaden derimot i snitt på 1 223 kroner per innbygger (Statistisk sentralbyrå, 2009a). Stønadsutbetalinger varierer også regionalt: Finnmark, Hedmark, Oslo og Østfold har i gjennomsnitt de høyeste sosialhjelpsutbetalingene per innbygger. Laveste utbetalinger på sosialhjelp har Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal (se figur 3).

Mange er unge og ugifte

I mediene og den politiske debatten er det likevel langtidsmottakere som vies mest oppmerksomhet. I den sammenheng er det viktig å være klar over at det finnes et uttall av definisjoner av langtidsmottak. Forskere, statlig og kommunal forvaltning, kommuner og ikke minst SSB selv opererer med ulike kategorier avhengig av problemstillingen som undersøkes. Ofte blir seks måneder «den magiske grensen» for hvorvidt tilfellet defineres som langtidsmottak eller ikke.

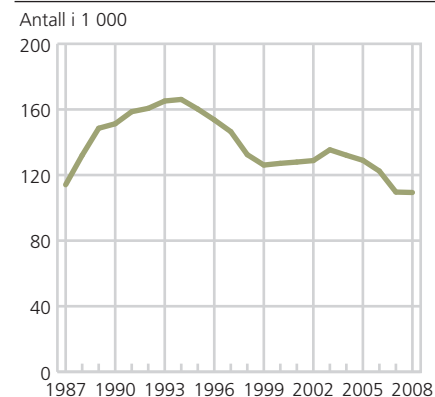
De fleste som mottar sosialhjelp, gjør dette i korte perioder, og dette betyr at de fleste ikke er langtidsmottakere (Hansen 2009). Utbetalingene øker med antall barn, men studien til Hansen viser samtidig at store familier ikke mottar sosialhjelp lenger enn andre. Å motta sosialhjelp har vist seg å ha en sterk og selvstendig effekt på sannsynligheten for at også barn til den sosialhjelpsavhengige blir mottaker (Lorentzen og Nilsen 2008).

Det finnes variasjoner innenfor delen av befolkningen som mottar sosialhjelp. Noen er langtidsmottakere, og en stor andel av dem som går ut av sosialhjelpen, kommer tilbake på et senere tidspunkt (såkalte gjengangere). En rapport fra SSB (Lien og Sivertstøl 2006) undersøker grad av fortsatt langtidsmottak og gjeninntreden blant et utvalg på omkring 53 000 personer som er i arbeidsfør alder ved inngangen av 2001. Hele 45 prosent av utvalget er langtidsmottakere en eller flere ganger fram til utgangen av 2003. Nær halvparten av gjengangerne er menn, mot i underkant av fire av ti kvinner.

I alt 46 prosent av stønadsmottakerne i 2008 mottok sosialhjelp i tre måneder eller mindre. Og to av ti stønadsmottakere i 2008 fikk sosialhjelp i en måned (Statistisk sentralbyrå 2009a). Ifølge sosialhjelpsstatistikken mottar dermed nesten halvparten av alle mottakere i 2008 økonomisk stønad i kort tid.

Personer som mottar sosialhjelp over lengre tid, er til dels eldre enn resten av stønadspopulasjonen, de bor ofte alene, og det er flest menn blant dem. Nesten halvparten av norske sosialhjelpsmottakerne i utvalget til EU-SILC (se tekstboks) hadde i 2007 en kronisk sykdom ifølge den europeiske undersøkelsen (SSB-rapport 2009). I befolkningen totalt er det 29 prosent som oppgir kronisk sykdom.

Figur 2. Antall sosialhjelpsmottakere. 1987-2008. Antall i 1 000

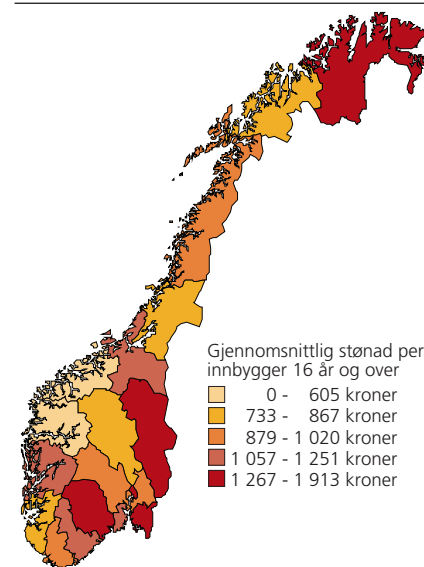

¹ Fra og med 1997 inkluderes kun mottakere med et positivt beløp, Kilde: Sosialhjelpsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tilfelle og mottaker

I statistikken blir det skilt mellom sosialhjelpstilfeller og sosialhjelpsmottakere. Tallet på sosialhjelpstilfeller er høyere enn tallet på mottakere fordi en og samme person kan ha tatt imot hjelp i flere kommuner. Han eller hun blir da telt som flere sosialhjelpstilfeller.

Fig. 3 Brutto utbetalt økonomisk sosialhjelp, etter region. 2008-kroner

Kilde: Sosialhjelpsstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Undersøkelsen EU-SILC

Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) er en årlig europeisk utvalgsundersøkelse om inntekt og levekår. Undersøkelsen er samordnet av EUs statistikkorgan Eurostat. I Norge har undersøkelsen et bruttoutvalg på om lag 8 600 personer 16 år og over, bosatt i Norge utenfor institusjon.

Kommunale satser for sosialhjelp

Det er opp til den enkelte kommune å avgjøre om de ønsker å følge statens veiledende satser for økonomisk stønad. Tall fra KOSTRA viser at flertallet av kommunene rapporterer at de følger satsene. En rapport fra SSB (Epland og Kirkeberg 2008) viser at det ikke er noen klar sammenheng mellom de faktiske utbetalingene til langtidsmottakere og det kommunale stønadsnivået. I rapporten er langtidsmottakere definert som personer med sammenhengende mottak av sosialhjelp *gjennom hele året* i samme kommune, noe som er en streng definisjon. Til sammen gir denne definisjonen 12 266 personer.

Rapporten (Epland og Kirkeberg 2008) viser at det er svært små gjennomsnittlige inntektsforskjeller mellom langtidsmottakere i kommuner med lave sosialhjelpssatser sammenlignet med mottakere i kommuner med høye satser. Forfatterne konkluderer derfor med at det er lite samsvar på individnivå mellom de sosialhjelpssatsene som kommunene rapporterer inn, og de faktiske utbetalingene av økonomisk stønad. Dette viser at det ligger individuelle vurderinger bak stønadsutmåling knyttet til langtidsmottak.

Sosialhjelp er en midlertidig kommunal ytelse, og flere politiske programmer er laget for å skille ut personer som vil ha et langvarig behov for økonomisk støtte. Her kan vi nevne introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere som trådte i kraft den 1. september 2004, og kvalifiseringsprogrammet for langtidsmottakere som ble pålagt alle kommuner fra 1. november 2008. Målgruppene ble skilt ut fra sosialhjelpspopulasjonen, og det ble laget en egen innrapportering for de to ordningene. Dette viser at sosialhjelpsordningen hele tiden tilpasses formålet om å være en midlertidig inntektssikring.

Alvorlige barnevernstiltak oftest i Rogaland

Barnevernet skal undersøke om barn lever under forhold som gjør det aktuelt med kommunale eller statlige tiltak etter lov om barnevernstjenester. I statistikken skiller det mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak. Hjelpetiltak er mange og forskjellige: økonomisk stønad, barnehage, støttekontakt, tilsyn, besøkshjem/avlastningshjem, hjemkonsulent, avlastningsinstitusjon, foreldre-/barneplasser (mødrehjem), poliklinisk behandling i barne- og ungdomspsykiatrisk institusjon, hjelp til bosted.

Omsorgstiltak innebærer at barn plasseres utenfor hjemmet, og vedtak om dette skal avgjøres av en fylkesnemd. Det er tiltak som beredskaps hjem, fosterhjem, barne-/ungdomshjem, bo-/arbeidskollektiv, rusmiddelinstitusjon, barne-

og ungdomspsykiatrisk institusjon, psykiatrisk institusjon eller andre omsorgstiltak borte fra hjemmet. Når barnet er under det offentliges omsorg, blir alle tiltak registrert som omsorgstiltak.

Landsgjennomsnittet i 2008 var i overkant av 28 barn per 1 000 barn under 18 år som mottok hjelp fra barnevernet. I 2008 hadde Region Nord flest barn som mottok tiltak; Troms og Finmark lå på topp med om lag 35 klienter til barnevernet per 1 000 barn i aldersgruppen 0-17 år. Telemark i Region Sør

ligger på samme nivå (SSB, Barnevernsstatistikken). Akershus, Sogn og Fjordane, Vestfold og Sør-Trøndelag har færrest barn på tiltak i barnevernet.

Finnes det regional variasjon om vi ser nærmere på ulike tiltak som settes i gang? Flest tilfeller av omsorgstiltak i barnevernet er det i Rogaland, der 855 barn er flyttet fra hjemmet. Hordaland, Oslo og Akershus har også mange barn som plasseres utenfor hjemmet, henholdsvis 682, 664, og 617 barn. Fylker med færrest barn på omsorgstiltak i 2008 var Sogn og Fjordane, 113 barn, Aust-Agder, 170 barn og Finnmark, 184 barn (se figur 4).

Økonomisk hjelp er det tiltaket som er mest brukt i 2008, og det utgjør mer enn 25 prosent av alle igangsatte tiltak. Besøkshjem/avlastningstiltak er en god nummer to med tilnærmet samme andel. Dette betyr at mer enn halvparten av tiltakene som ble iverksatt i 2008, var økonomisk hjelp eller besøkshjem/avlastningstiltak. Hvert barn kan ha flere tiltak, og i statistikken vil derfor alltid summen av tiltakene være større enn antall barn. Mer enn 28 prosent av barnevernsbarn i alderen 13-17 år har fått økonomisk hjelp. Over 33 prosent av alle barnevernsbarn i aldersgruppen 6-12 år får tiltak i form av besøkshjem/avlastningstiltak.

Kort ventetid til familievern i nord

Familievernkontorene gir tilbud til familier og enkeltpersoner som har behov for rådgivning og behandling i forbindelse med problemer og kriser. Det finnes over 60 familievernkontorer i Norge.

En SSB-rapport (Allertsen 2009), som har sett på årene 2002 og 2007, viser at Region Nord kommer best ut når det gjelder å ha en stabil kort ventetid for brukere både i 2002 og i 2007, 19 dager i 2007, mot 17 dager i 2002. Ventetid i snitt på nasjonalt nivå var 22 dager i 2007, mot 34 dager i 2002.

Dersom vi ser på viktigste grunn for å henvende seg til et familievernkontor i 2002, var det en jevn fordeling på hvorvidt henvendelsen gjaldt par-relasjon eller foreldre-barn-relasjon i Region Nord. I alt 1 201 av henvendelser til familiekontorene i de tre nordligste fylkene hadde par-relasjon som viktigste grunn. 1 219 av henvendelsene i Region Nord hadde foreldre-barn-relasjon som viktigste grunn for å ta kontakt. Dette mønsteret skiller seg fra de øvrige fylkene i landet der det er et klart flertall av henvendelser knyttet til parrelasjon.

I 2002 lå de nordligste fylkene noe over landsgjennomsnittet i forhold til antall saker per 1 000 innbyggere. Dette gjør de fortsatt i 2007, men Finnmark skiller seg noe ut med hele 5 prosentpoeng flere saker enn landsgjennomsnittet på 6,2 prosent (Allertsen 2009).

Region Vest har lavest andel uførepensjonister ...

Stadig flere mennesker i yrkesaktiv alder lever av offentlige stønader, og dersom tiltak ikke iverksettes, kan det bli stadig færre yrkesaktive per stønadmottaker i årene framover. Tidsbegrenset uførestønad ble innført fra 1. januar 2004. Dette innebærer at uføreordningen deles i to: en varig uførepensjon og en tidsbegrenset uførestønad (se tekstboks om uføreordningen).

Tross ulike tiltak for å få antall uførepensjonister ned øker uføreandelen av befolkningen (se figur 5). Ved utgangen av 2008 mottok nesten 340 000 personer stønad innenfor uføreordningen (mottakere av tidsbegrenset uførestø-

Regioner

Region Øst: Østfold, Akershus, Oslo, Hedmark og Oppland

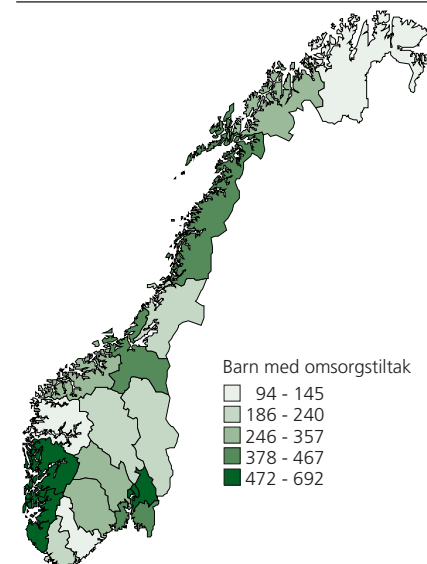
Region Sør: Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder og Vest-Agder

Region Vest: Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane

Region Midt-Norge: Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag

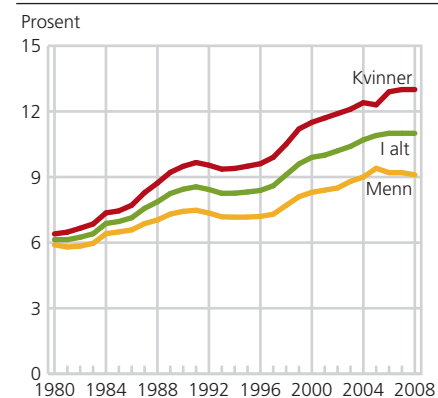
Region Nord: Nordland, Troms og Finnmark

Figur 4. Antall barn med barnevernstiltak (omsorgstiltak) fordelt på regioner. 2008

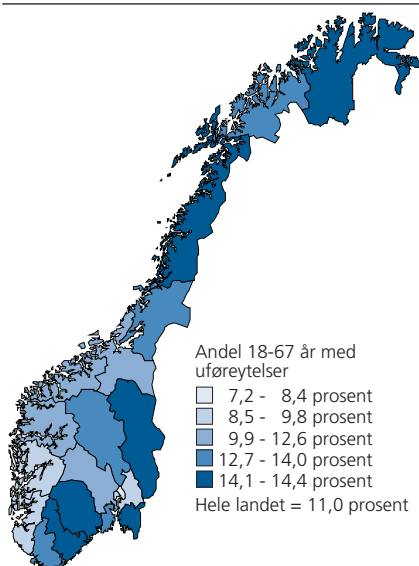
Kilde: Barnevernsstatistikk, Statistisk sentralbyrå. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 5. Mottakere av uføreytelser som andel av befolkningen 18-67 år, etter kjønn. 1980-2008. Prosent

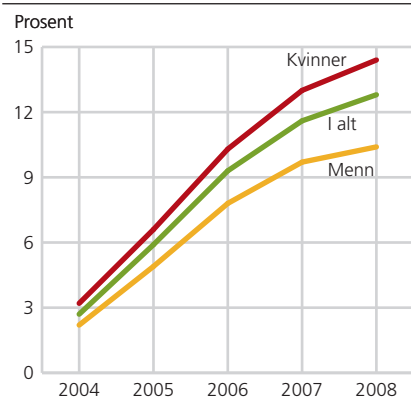
Kilde: Nav.

Figur 6. Mottakere av uføreytelser som andel av befolkningen i alderen 18-67 år, etter fylke og for hele landet. 2008. Prosent

Kilde: Nav.
Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 7. Mottakere av tidsbegrenset uførestønad som andel av alle mottakere av uføreytelser, etter kjønn. 2004-2008. Prosent

Kilde: Nav.

Uføreordningen

Tidsbegrenset uførestønad skal gis når det på søknadstidspunktet ikke kan forventes at videre behandling, rehabilitering eller attføring vil bedre inntektsevnen, men der framtidig inntektsevne likevel ikke kan utelukkes. **Uførepensjon** blir gitt dersom det helt klart ikke er utsikt til bedring av inntekts-/arbeidsevne (Nav).

Målet med den nye ordningen er at oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten (Nav) skal hjelpe så mange som mulig tilbake til arbeid eller øke arbeidsinnsatsen i løpet av stønadsperioden. **Stønaden** kan innvilges for perioder **fra ett til fire år**, med mulighet for forlengelse.

nad er inkludert fra og med 2004). Dette utgjør 11 prosent av befolkningen i alderen 18-67 år. Som figuren viser, er det flere kvinner enn menn som mottar slik stønad.

Når det gjelder mottakere av uføreytelser, er det klare regionale forskjeller (se figur 6). Den laveste uføreandelen finner vi i Oslo, med 7,2 prosent, mens Telemark ligger på topp med det dobbelte, 14,4 prosent. I Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane (Region Vest) utgjør de uføre mellom 8,5 og 9,9 prosent av befolkningen mellom 18 og 67 år. De høyeste andelenene finner vi nord og sør i landet samt i deler av Østlandet.

Andelen mottakere som får tidsbegrenset uførestønad, har økt fra år til år etter at ordningen ble innført i 2004. Det første året fikk 8 500 personer denne typen stønad. I 2008 ble det 22 100 nye uførepensjonister, og 13 150 av disse var mottakere av tidsbegrenset uførestønad. Dermed fikk 37 prosent av nye mottakere den tidsbegrensede stønadsformen i 2008. Dette utgjør totalt 12,8 prosent av alle mottakerne dette året.

Som figur 7 viser, har andelen med tidsbegrenset stønad økt år for år siden innføringen, samtidig som kurven nå ser ut til å begynne å flate ut. Vi ser også at andelen som mottar tidsbegrenset stønad, er større for kvinner enn for menn for alle årene ordningen har eksistert. Av alle kvinner i alderen 18 til 67 år var det 13 prosent som mottok uføreytelser i 2008. Den tilsvarende andelen for menn lå på 9 prosent.

Ser vi på antall mottakere av tidsbegrenset uførestønad som prosentandel av alle mottakere av uføreytelser, ligger landsgjennomsnittet på 13 prosent. Høyest andel har Akershus (se figur 8), der 16 prosent av mottakerne får den midlertidige ytelsen. Sammenligner vi denne andelen med mottakere av uføreytelser totalt, som andel av befolkningen (se figur 6), ser vi en tendens til at de områdene i landet som hadde en lav andel mottakere av uføreytelser, hadde en høy andel mottakere av tidsbegrenset uførestønad, og omvendt.

Den tidsbegrensede stønaden er et middel i arbeidet med å redusere antallet som lever av varig uførestønad. Den nevnte tendensen kan tyde på at dette middelet i størst grad tas i bruk i de områdene som fra før av har lavest andel uføre.

... og flest AFP-pensjonister

Blant AFP-pensjonistene finner vi den laveste prosentandelen i Region Nord, mens Region Vest har den høyeste prosentandelen – altså motsatt mønster av det vi så for uføreytelser.

Ser vi på nye pensjonister med avtalefestet pensjon (AFP) i 2006, var det litt i overkant av 1 prosent som mottok medisinsk rehabilitering året før. Dette indikerer at helseproblemer er mye mindre utbredt blant AFP-pensjonister enn uførepensjonister. Medisinsk rehabilitering er en ytelse som mange mottar før de får innvilget uføretrygd. Av de nye uførepensjonistene i 2006 hadde nesten 36 prosent mottatt rehabiliteringspenger året før.

Over 7 100 personer gikk i 2006 av med avtalefestet pensjon (AFP) innenfor offentlig sektor, og 5 800 innenfor privat sektor. Til sammenligning var det bare 4 300 nye uførepensjonister i samme alderskategori, 62-67 år (FD-Trygd, se tekstboks).

Etter at ordningen med avtalefestet pensjon ble innført i 1989, har antallet som benytter seg av ordningen, økt voldsomt. Ordningen ble gradvis utbygget til å omfatte yngre aldersgrupper (nå aldersgruppene fra 62 til 66 år), og antallet virksomheter som dekkes av ordningen, har også økt.

Fra 1995 til 2008 økte antallet AFP-pensjonister fra 9 300 til 48 400, mer enn en femdobling på 13 år (se figur 9). Mer enn 52 prosent av mottakerne er menn. Det er imidlertid ikke alle som har denne muligheten til å trekke seg ut av arbeidslivet før den alminnelige pensjonsalderen; omkring 20 prosent av arbeidstakerne dekkes ikke av ordningen med frivillig førtidspensjon når de fyller 62 år (Midtsundstad 2004).

Alderspensjonen mer enn fordoblet på 24 år

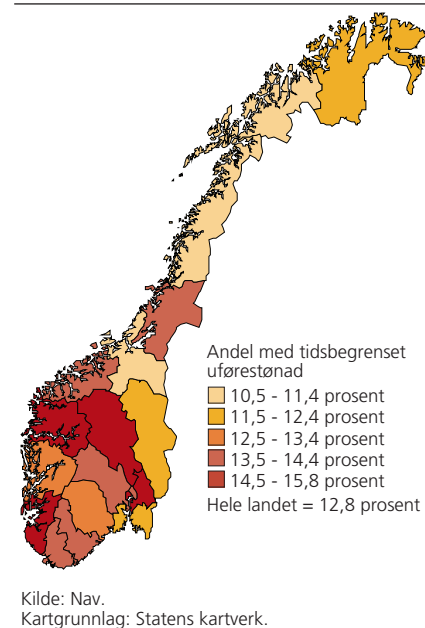
Ved utgangen av 2008 var det i tillegg til AFP-pensjonistene 642 800 alderspensjonister, noe som er en liten økning fra året før. Nesten seks av ti alderspensjonister er kvinner, og andelen har vært omtrent den samme siden 1980-tallet. Kvinneflertallet skyldes at kvinner lever lenger enn menn.

Gjennomsnittlig alderspensjon omregnet til 2008-kroner økte fra 79 000 kroner i 1984 til 168 200 kroner i 2008, og er altså mer enn fordoblet. Økningen i alderspensjoner skyldes i noen grad at minstepensjonen øker, men først og fremst at det blir stadig færre minstepensjonister. Tilleggspensjonen har også blitt høyere for dem som mottar dette. Mens 65 prosent av alderspensjonistene hadde minstepensjon i 1984, var andelen nede i 30 prosent i 2008 (se figur 10). Grunnen til dette er at flere kvinner er yrkesaktive nå enn før, og stadig færre kvinner aldri har vært i jobb.

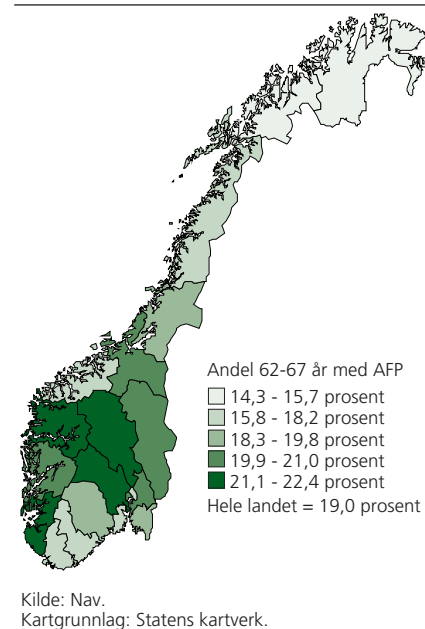
I 1998 økte særtillegget med 12 000 kroner per år (se tekstboks om begreper). Dette ga en økning av den gjennomsnittlige alderspensjonen på 9 prosent fra 1997 til 1998. Det medførte også at de som hadde lavere tilleggspensjon enn det nye særtillegget, ble minstepensjonister etter endringen. Andelen minstepensjonister økte derfor fra 37 til 41 prosent fra 1997 til 1998, men er nå altså nede i 30 prosent.

Kvinner er minstepensjonister i langt større grad enn menn. Da dagens pensjonister var i yrkesaktiv alder og la grunnlaget for sine pensjonsrettigheter, hadde fortsatt mange kvinner avbrudd i yrkeslivet, og mange arbeidet deltid. Mange kvinner har derfor ikke opparbeidet seg tilleggspensjon, og rundt 44 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene er minstepensjonister, mot bare 9 prosent av de mannlige alderspensjonistene.

Figur 8. Mottakere av tidsbegrenset uførestønad som andel av alle mottakere av uføreytelser, etter fylke og for hele landet. 2008. Prosent

Figur 9. Mottakere av avtalefestet pensjon (AFP) som andel av befolkningen 62-67 år, etter fylke og for hele landet. 2008. Prosent

Få minstepensjonister i Oslo og Akershus

Alderspensjonister med minstepensjon utgjør rundt 30 prosent for alle regionene utenom Region Øst, som skiller seg ut som regionen med færrest minstepensjonister i forhold til totalt antall alderspensjonister.

Ser vi nærmere på denne regionen, skiller Oslo og Akershus seg ut med liten andel minstepensjonister, med omtrent 19 prosent, mot landsgjennomsnittet på 30 prosent. Vi finner derfor de høyeste gjennomsnittlige pensjonene i de to fylkene, og pensjonistene der får utbetalt om lag 18 000 kroner mer i året enn landsgjennomsnittet. Den gjennomsnittlige pensjonen er alt i alt høyest i regionene i øst og sør, og lavest i Midt-Norge og nord i landet.

Færre enker under 67 år

Det har vært en jevn nedgang i antall etterlatte ektefeller med pensjon fra folketrygden, såkalt gjenlevende- eller etterlattepensjon (se tekstboks) fra 1980 og til i dag. Kvinner lever lenger, men det er blitt færre enker under 67 år. Andelen etterlattepensjonister blant alle enker og enkemenn i alderen 16-66 år har ligget på rundt 55 prosent i alle årene siden 1980, men har vært litt lavere de siste årene (omkring 51 prosent). Ved utgangen av 2008 var det 20 500 enker og 2 400 enkemenn som mottok pensjon som etterlatte ektefeller.

375 000 tilfeller av tidsbegrensede ytelser i 2008

De tidsbegrensede ytelsene fra folketrygden har som formål å gi økonomisk trygghet ved bortfall av inntekt. Det gjelder når man blir syk eller arbeidsledig, i forbindelse med fødsel og når man som enslig mor eller far er alene om

omsorgen for små barn. Til sammen er det et betydelig antall personer som til enhver tid har en tidsbegrenset ytelse fra folketrygden.

Ved utgangen av 2008 mottok omtrent 102 000 mennesker rehabiliterings- eller attføringspenger. 130 000 mottok sykepenger, mens 44 000 fikk tidsbegrenset uførestønad. Om lag 22 000 personer fikk overgangsstønad (se tekstboks), og drøyt 28 000 helt arbeidsledige mottok dagpenger (se tekstboks). 51 500 kvinner mottok foreldrepenger. I de tilfellene der både far og mor tok ut foreldrepenger, regnes dette som det samme tilfellet. Derfor er bare kvinnene telt med her.

Totalt utgjør alle de tidsbegrensede ytelsene 375 000 «tilfeller» for 2008, en økning på omtrent 5 000 tilfeller fra utgangen av 2007 (tall for sykepenger er per 30. juni 2008, de andre tallene gjelder for utgangen av året).

Uendret andel dagpengemottakere blant de ledige

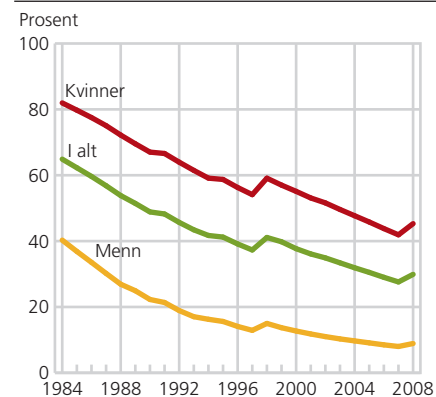
I både 2007 og 2008 var det 42 prosent av de helt arbeidsledige som mottok dagpenger, mot henholdsvis 48 og 58 i de to årene før dette. Nedgangen kan settes i sammenheng med en regelendring fra 2004, da det ble fastsatt at maksimal dagpengeperiode skulle være på to år, mot tidligere tre år. I tillegg har mange unge arbeidsledige aldri vært i jobb, og har derfor ikke opparbeidet rettigheter til dagpenger. På slutten av 1980-tallet lå den tilsvarende andelen på over 75 prosent, men dette gikk ned på begynnelsen av 1990-tallet. Andelen med dagpenger økte noe etter 1998, for så å gå ned igjen fra 2005.

Flere kvinner får foreldrepenger, flere menn tar pappapermisjon

De 51 500 kvinnene som mottok foreldrepenger i 2008, utgjorde 81 prosent av de fødende kvinnene dette året. Vilåret for å få foreldrepenger er at kvinnen har vært yrkesaktiv i minst seks av de ti siste månedene før fødselspermisjonen begynner. Mens denne andelen var ganske stabil på 1990-tallet, 72-73 prosent, har den økt jevnt fra 1997. Dette har trolig sammenheng med at yrkesaktiviteten blant kvinner med små barn har økt.

Antall fedre som mottok foreldrepenger, har økt fra knapt 1 000 i 1992 til drøyt 40 000 i 2008. Fedrekvoten utgjorde seks uker i fjor. Dersom far ikke benytter disse ukene, faller de bort. Den totale stønadperioden var på 44 eller 54 uker, avhengig av om foreldrene valgte foreldrepenger tilsvarende full lønn eller 80 prosent lønn (fra og med 1. juli 2009 øker antall uker til henholdsvis 46 og 56 uker, hvorav fedrekvoten utgjør ti uker).

Figur 10. Andel minstepensjonister blant alderspensjonistene, etter kjønn. 1984-2008. Prosent

Kilde: Nav.

Datakilde for trygd

FD-Trygd er en forløpsdatabase med opplysninger om trygdeforhold og andre typer statistiske data. Individ er statistisk enhet, og opplysningene i databasen består av registrering av begivenheter i den enkelte persons livsløp. Disse registreringene kan settes sammen til individuelle hendelses- eller forløpshistorier (forløpsdata), og aggregeres for en gruppe individer eller en hel populasjon. Dataene i FD-Trygd bygger på opplysninger i administrative registre og statistikkregistre som er dannet på grunnlag av registerdata. Basen inneholder opplysninger fra og med 1992.

Referanser

Allertsen, Linda M. (2009): *Familievernet – brukere og innhold i tjenesten, 2002 og 2007*, Rapporter 2009/21, Statistisk sentralbyrå.

Dahl, Espen og Thomas Lorentzen (2008): Sosialhjelpsdynamikk i Norge i Fattigdommens dynamikk. Universitetsforlaget. Ivan Harsløf og Sissel Seim (red).

Dølvik, Tor, Marjan Nadim og Roy A. Nielsen, Fafo-rapport (2008:02): Levekår og sosialhjelp.

Enes, Anette Walstad, Jon Epland og Tor Morten Normann (2009): «Sosiale indikatorer for sosialhjelpsmottakere», i *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper, 2008*, Rapporter 2009/1, Statistisk sentralbyrå.

Lien, Sandra og Øyvind Sivertstøl (2006): Veier ut av langtidsmottak av sosialhjelp, Notater 2006/12, Statistisk sentralbyrå.

Mads Ivar Kirkeberg og Jon Epland. *Inntektsforhold blant langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp - en deskriptiv analyse av kommunale forskjeller*, Rapporter 2008/40, Statistisk sentralbyrå.

Hans-Tore Hansen (2009): The Dynamics of Social Assistance Reciprocity: Empirical Evidence from Norway. *European Sociological Review* 2008, Volume 25, Number 2, 2009 215-231.

Kvalitetsindikator i KOSTRA: Statistikkbanken, tabell 06422.

Lorentzen, Thomas og Roy A. Nilsen, Fafo-rapport 2008:14.

Midtsundstad, Tove (2004): Hvor mange har rett til AFP? Notat 23.01.2004, Fafo.

Statistisk sentralbyrå (2009a): <http://www.ssb.no/soshjelpk/tab-2009-07-09-02.html>

Statistisk sentralbyrå (2009b): <http://www.ssb.no/emner/06/01/akumnd/>

Omtrent en av fem av de fødende kvinnene mottok ikke foreldrepenger i 2008, men fikk i stedet en engangsstønad ved fødsel på rundt 35 200 kroner. Fedre får ikke engangsstønad, selv om de ikke er i jobb.

Ser vi på prosentandelen menn som tok ut mer enn fedrekvoten på seks uker i fjor, ligger denne på 16,5 prosent for 2008, og dermed et knapt prosentpoeng lavere enn året før. Her finnes det imidlertid store regionale forskjeller. Mens 25 prosent av fedre i Oslo tok ut foreldrepenger utover fedrekvoten, var det bare 10 prosent i Aust-Agder som gjorde det samme. I Sør-Trøndelag gjaldt det nesten 20 prosent, tett fulgt av Akershus, der nesten 19 prosent tok ut mer enn seks uker. Region Sør, sett under ett, er den regionen der færrest fedre tok ut mer enn fedrekvoten i 2008.

Begreper

Økonomisk sosialhjelp: Den som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk sosialhjelp. Økonomisk stønad er en midlertidig ytelse. Statlige veiledende retningslinjer ble innført i 2001. Retningslinjene omfatter utgifter til det løpende, daglige livsoppholdet: mat og drikke, klær og sko, hygiene- og husholdningsartikler med mer, TV-lisens, avis og telefon, fritidsaktiviteter, fritidsutstyr til barn og reiseutgifter (bruk av offentlig kommunikasjon i forbindelse med daglige gjøremål). Boutgifter, strøm og oppvarming, bolig- og innboforsikring og innbo og utstyr inngår i kjerneområdet i livsoppholdet, men er ikke inkludert i beregningsgrunnlaget for de veiledende retningslinjene. Spørsmålet om stønad til dekning av denne typen utgifter må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle.

Introduksjonsstønad: Introduksjonsordningen skal bidra til en lettere og raskere integrering av nyankomne flyktninger til det norske samfunnet. Alle kommuner som bosetter flyktninger, har plikt til å tilby introduksjonsprogram. Voksne innvandrere med en oppholdstillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse, har rett og plikt til å gjennomføre 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Programløpet er normalt på full tid i inntil to år. Det er kommunen som har ansvar for å tilrettelegge opplæringen. Personer som deltar i programmet, har krav på en introduksjonsstønad. Introduksjonsstønaden er fastsatt til 2G (grunnbeløpet i folketrygden). Dette utgjorde gjennomsnittlig 138 000 kroner i 2008. For å stimulere til deltakelse i høyere utdanning er støtten til personer under 25 år kun 75 prosent. Introduksjonsstønaden er skattepliktig inntekt og er helfinansiert av staten.

Grunnpensjon ytes uavhengig av tidligere inntekt, men avhenger av hvor lenge du har vært medlem av folketrygden, og om du er gift/samboer eller enslig. For å få full grunnpensjon er det et krav at man har vært medlem av folketrygden/bosatt i Norge i minst 40 år etter fylte 16 år. For enslige vil full grunnpensjon vanligvis tilsvare grunnbeløpet (G). Gifte/samboere kan få redusert beløpet.

Tilleggspensjon avhenger av tidligere arbeidsinntekt. Antall pensjenspoeng beregnes ut fra de 20 årene med høyest poeng. For å få full tilleggspensjon kreves minst 40 år med poengopptjening.

Særtillegget ytes til pensjonister som ikke har tilleggspensjon, eller som har tilleggspensjon lavere enn særtillegget. Pensjon som består av grunnpensjon og særtillegg, kalles minstepensjon.

AFP-pensjon: Dette er en frivillig tidligpensjoneringsordning. Gjelder for personer fra fylte 62 år som arbeider innfor et område med en tariffavtale som inkluderer AFP.

Rehabiliteringspenger er en ytelse til livsopphold for personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte ikke kan utføre arbeid. Kan gis etter at retten til sykepenger er brukt opp, eller etter at man har vært sammenhengende arbeidsufør i 52 uker uten rett til sykepenger. Dett gjelder periode der man er under aktiv behandling med utsikt til bedring av arbeidsevnen.

Overgangsstønad er en ytelse som skal sikre inntekten til dem som har aleneomsorgen for barn. Som hovedregel kan man få overgangsstønad i inntil tre år, fram til det yngst barnet fyller åtte år.

Foreldrepenger er en ytelse som skal sikre foreldrene inntekt ved fødsel eller adopsjon. Man må ha hatt pensjonsgivende inntekt i minst seks av de ti siste månedene før stønadsperioden begynner.

Engangsstønad gis ved fødsel eller adopsjon til foreldre som ikke har rett til foreldrepenger.

Familievernet er en tjeneste som gir tilbud om behandling og rådgivning når familier har problemer. Det gis forebyggende tilbud samt behandling og rådgivning. Familievernkontorene skal også foreta mekling etter lov om ekteskap § 26 og barneloven 52, fjerde ledd. I 1998 begynte Statistisk sentralbyrå arbeidet med å bygge opp en ny statistikk knyttet til familievernet. Data ble hentet inn første gang i 2000, men først i 2001 var kvaliteten god nok til at offisiell statistikk kunne publiseres.

Gjenlevendepensjon skal bidra til å sikre de gjenlevende etter bortfall av forsørger. Den skal også være en hjelp til å kunne forsørge seg selv ved eget arbeid, i og med at det gis stønad til barnetilsyn og utdanning når dette er nødvendig for å oppnå tilfredsstillende arbeidsmuligheter. Pensjonen avkortes mot arbeidsinntekt, og faller bort hvis du tar ut avtalefestet pensjon (AFP). Pensjonen omregnes til uførepensjon hvis du får rett til uførepensjon og til alderspensjon ved fylte 67 år.

Kilde: Nav, <http://www.nav.no>; Statistisk sentralbyrå, <http://www.ssb.no>

